

Seznam literatury k jednotlivým kapitolám

I

1. Primární literatura

a)

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona, český ekumenický překlad, Praha 1985 (Česká biblická společnost).

Biblia Hebraica Stuttgartensia, vyd. K. Elliger – W. Rudolph, Stuttgart 1984² (Deutsche Bibelgesellschaft).

Septuaginta id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes, vyd. A. Rahlfs, Stuttgart 1989 (Deutsche Bibelgesellschaft, dotisk).

Synopsis Quattuor Evangeliorum, vyd. K. Aland, Stuttgart 1997¹⁵ (Deutsche Bibelgesellschaft) (zahrnuje *Pap. Oxyrh. 840*; *Pap. Oxyrh. 1224*; *Pap. Fajjum*, *Evang. Petrovo aj.*).

Novum Testamentum Graece, vyd. Eberhard et Erwin Nestle – B. et K. Aland – J. Karavidopoulos – C. M. Martini, Stuttgart 1993¹⁷.

The Critical Edition of Q, vyd. J. M. Robinson – J. S. Kloppenborg – P. Hoffmann, Leuven 2000.

b)

Aristide, *Apologie*, překl. a krit. vyd. textu B. Ponderon – M.-J. Pierre, Paris 2003.

Cornelii Taciti, *Ab excessu divi Augusti*, vyd. E. Klostermann, Leipzig 1965 (Bibliotheca Teubneriana).

Die Apostolischen Väter, Griechisch-deutsche Parallelausgabe, vyd. F. X. Funk – K. Bihlmeyer – M. Whittaker, něm. překl. M. Dibelius and D. A. Koch, vydavatelé synopt. edice A. Lindemann – H. Paulsen, Tübingen 1992.

Die Oracula Sibylina, vyd. J. Geffcken, Leipzig 1902.

Epiphanius, *Ancoratus und Panarion*, Leipzig 1915.

Eusebius, *Die Kirchengeschichte*, vyd. F. Winckelmann, Berlin 1999.

- Fragments of an Unknown Gospel and Other Early Christian Papyri*, vyd. H. Idris Bell – T. C. Skeat, London 1935.
- Hésiodos, *Theogony. Works and Days. Testimonia*, Cambridge (Mass.) 2006 (The Loeb Classical Library).
- Irenée de Lyon, *Contre les hérésies*, I–III, krit. vyd. a překl. A. Rousseau – L. Doutreleau, Paris 1974 (Sources chrétiennes, 211).
- Iustinus, *Dialogus cum Tryphone*, vyd. M. Marcovich, Berlin – New York 1997.
- Justin, *Apologie pour les chrétiens*, vyd. a přel. Ch. Munier, Paris 2006.
- Lührmann, D., *Das neue Fragment des Papyrus Egerton 2 (P. Köln 225)*, in: *The Four Gospels*, Festschrift Frans Neirynck, vyd. F. van Segbroeck aj., Leuven 1992 (Bibliotheca Ephemeridum theologicarum Lovaniensium, 100).
- Nag Hammadi Codex II,2* (zahrnuje i *P. Oxy 1; 654; 655*), in: *The Coptic Gnostic Library*, vyd. B. Layton, Leiden etc. 1989; ostatní texty z Nag Hammadi, *Tajná kniha Janova/NHC II/1 etc., Evangelium Egypt'anů /NHC III/2 a IV/2/a Zjevení Petrovo /NHC VII/3*) jsou citovány podle sv. III. a IV. souborné edice *The Coptic Gnostic Library*, Leiden etc. 2000.
- Origène, *Contre Celse II*, vyd. M. Boret, Paris 1968.
- Plinius Caecilius Secundus Gaius, *Epistulae*, vyd. H. Philips, Paderborn 1986.
- Tatianus, *Oratio ad Graecos*, vyd. M. Marcovich, Berlin 1995 (Patristische Texte und Studien, 43/44).

2. Sekundární literatura

- Bammel, E. – Moule, C. D. F. (vyd.), *Jesus and Politics of His Day*, Cambridge 1984, repr. 2002.
- Banks, R., *Paul's Idea of Community, The Early House Churches in Their Historical Setting*, Exeter 1980.
- Bauer, W., *Rechtgläubigkeit und Ketzerei im ältesten Christentum*, Tübingen 1934.
- Blumenfeld, B., *The Political Paul*, Sheffield 2001.
- Brandon, S. G. F., *Jesus and the Zealots*, Manchester 1967.
- Breytenbach, C., *Versöhnung. Eine Studie zur paulinischen Soteriologie*, Neukirchen 1989.
- Conzelmann, H., *Geschichte des Urchristentums*, Göttingen 1969.
- Dunn, J. D. G., *Jesus Remembered*, Cambridge 2003.
- Dunn, J. D. G., *The Theology of Paul the Apostle*, Edinburgh 1998.
- Ebner, M., *Jesus von Nazareth in seiner Zeit. Sozialgeschichtliche Zugänge*, Stuttgart 2003.

- Eliade, M. – Culianu, I. P., *Slovník náboženství* (1989), Praha 2001.
- Elliot, J. H., *The Jesus Movement was not Egalitarian but Family Oriented*, in: *Biblical Interpretation*, 11/2 2, 2003, str. 173–210.
- Harnack, A. v., *Lehrbuch der Dogmengeschichte* (1888), I, Freiburg i. Br. 1960².
- Heckel, Th., *Vom Evangelium des Markus zum viergestaltigen Evangelium*, Tübingen 1999.
- Hollingshead, J. R., *The Household of God and the Body of Christ. A Political Interpretation of the Letters of Paul*, Lanham 1998.
- Horsley, R. A., *Sociology and the Jesus Movement*, New York 1989.
- Hoskyns, E. – Davey, N., *The Riddle of the New Testament*, London 1982³.
- Chilton, B., *Rabbi Paul*, New York etc. 2004.
- Käsemann, E., *Grundsätzliches zur Interpretation von Römer* (1961), in: týž, *Exegetische Versuche und Besinnungen*, II, Göttingen 1965.
- Kee, H. C., *Christian Origins in Sociological Perspective*, Philadelphia 1980.
- Klein, R., *Das politische Denken des Christentums*, in: I. Fetcher – H. Münkler, *Pipers Handbuch der politischen Ideen*, 1: *Frühe Hochkulturen und europäische Antike*, München – Zürich 1988.
- Koschorke, H., *Die Polemik der Gnostiker gegen das kirchliche Christentum*, Leden 1978.
- Lampe, P., *Die stadtrömischen Christen in den ersten beiden Jahrhunderten*, Tübingen 1987.
- Lohse, E., *Paulus. Eine Biographie*, München 1996.
- Luz, U., *Erwägungen zur Entstehung „Frühkatholizismus“*, in: ZNW 65, 1974, str. 88–111.
- Lüdemann, G., *Die Intoleranz des Evangeliums*, Hannover 2004.
- Malherbe, A. J., *Social Aspects of Early Christianity*, Philadelphia 1983.
- Meeks, W. A., *The First Urban Christians*, New Haven – London 1983².
- Moxness, H. (vyd.), *Constructing Early Christian Families*, London – New York 1997.
- Noth, M., *Überlieferungsgeschichtliche Studien*, Tübingen 1957².
- Ottmann, H., *Geschichte des politischen Denkens*, 2/1, Stuttgart – Weimar 2002.
- Perrin, N., *Jesus and the Language of the Kingdom*, Philadelphia 1976.

- Petříček, T., *Člověk v dějinách spásy v díle Ireneje z Lyonu*, in: *Sborník katolické fakulty VI*, Praha 2004, str. 222–243.
- Picca, J. V., *Romanos 13,1–7*, Roma 1981.
- Pokorný, P., *Apoštolské vyznání*, Jihlava 2004.
- Pokorný, P., *Ježíš Nazaretský*, Praha 2005 (repr. 2011).
- Pokorný, P., *Počátky gnose*, Praha 1968, 1969².
- Pokorný, P., *Teologie a filozofie (Úvaha o pojmu zjevení pro Jana Sokola k jeho sedmdesátinám)*, in: J. Kružík (vyd.), *Vita activa, vita contemplativa*, Praha 2006, str. 458–465.
- Pokorný, P., *Vznik christologie* (překl. z něm.), Praha 1988.
- Reihmuth, E., *Paulus. Gott neu denken*, Leipzig 2004.
- Reinbold W., *Propaganda und Mission im ältesten Christentum*, Göttingen 2000.
- Ricoeur, P., *Čas a vyprávění, I*, Praha 2000.
- Robbins, V. K., *The Tapestry of Early Christian Discourse. Rhetoric, Society and Ideology*, London – New York 1996.
- Roloff, J., *Die Kirche im Neuen Testament*, Göttingen 1993.
- Rowe, Ch. – Schofield, M., *The Cambridge History of Greek and Roman Political Thought*, Cambridge 2000.
- Sanders, E. P., *Paul and Palestinian Judaism*, London – Philadelphia 1977.
- Schnelle, U., *Paulus*, Berlin – New York 2003.
- Schürmann, H., *Die Symbolhandlungen Jesu als eschatologisches Erfüllungszeichen*, in: týž, *Jesus – Gestalt und Geheimnis*, Paderborn 1994.
- Souček, J. B., *Bláznovství kříže. Smysl a význam paradoxu v Novém zákoně (1932)*, Heršpice 1996².
- Souček, J. B., *Teologické a exegetické studie (do r. 1971)*, Praha 2002.
- Souček, J. B., *Teologie apoštola Pavla*, Praha 1982².
- Stegemann, E. W. – Stegemann, W., *The Jesus Movement*, Edinburgh 1999.
- Stowers, S. K., *Letter Writing in Greco-Roman Antiquity*, Philadelphia 1986.
- Theissen, G., *Die Religion der ersten Christen. Eine Theorie des Urchristentums*, Gütersloh 2000.
- Theissen, G., *Soziologie der Jesusbewegung*, München 1977.
- Theissen, G. – Merz, A., *Der historische Jesus*, Göttingen 1997².
- Trilling, W., *Der zweite Brief an die Thessalonicher*, Zürich – Neukirchen 1980.
- Vasiliadis, P., *Pavlos I, Thessaloniki* 2004.

II

1. Primární literatura

a)

Tertullianus (Quintus Septimius Tertullianus Florens), *Opera*, I–II, vyd. E. Dekkers et al., Turnhout 1954 (CCL 1–2).

Tertullianus (Quintus Septimius Tertullianus Florens), *O hrách. De spectaculis*, úvod, překl. a pozn. P. Kitzler, Praha 2004.

Tertullianus (Quintus Septimius Tertullianus Florens), *Apologeticum. Verteidigung des Christentums*, vyd. a přel. C. Becker, München 1961².

b)

Acta Scillitanorum, in: H. Musurillo (vyd.), *The Acts of the Christian Martyrs*, Oxford 1972, str. 86–88; česky: *Akta mučedníků ze Scilli*, přel. P. Kitzler, in: týž (vyd.), *Příběhy raně křesťanských mučedníků. Výbor z nejstarší latinské a řecké martyrologické literatury*, Praha 2009, str. 115–122.

Acta Acacil, in: G. Krüger – G. Ruhbach (vyd.), *Ausgewählte Märtyrerakten*, Tübingen 1965⁴, str. 57–60; česky: *Akta Acaciova*, přel. P. Kitzler, in: týž (vyd.), *Příběhy raně křesťanských mučedníků. Výbor z nejstarší latinské a řecké martyrologické literatury*, Praha 2009, str. 201–212.

Athénagoras, *Legatio pro Christianis*, vyd. M. Marcovich, Berlin 1990.

Augustin (Aurelius Augustinus), *De haeresibus*, in: *Opera*, XIII,3, vyd. R. Vander Plaetse – C. Beukers, Turnhout 1959 (CCL 46).

Biblia sacra iuxta vulgatam versionem, vyd. R. Weeber – R. Gryson, Stuttgart 1994⁴; česky: *Bible*, podle ekumenického vydání z roku 1985, Praha 1991.

Cicero (Marcus Tullius Cicero), *De natura deorum*, vyd. W. Ax, Leipzig 1933; česky: *O přirozenosti bohů*, přel. A. Kolář, Praha 1948.

Eusebios z Kaisareie, *Historia ecclesiastica*, I–II, vyd. E. Schwartz, Leipzig 1903–1908 (GCS 9/1–2).

Jeroným (Eusebius Sofronius Hieronymus), *De viris illustribus*, vyd. E. C. Richardson, Leipzig 1896.

Justin Mučedník, *Apologia*, vyd. E. J. Goodspeed, in: *Die ältesten Apologeten*, Göttingen 1915.

Lactantius (Gaius Caelius Lactantius Firmianus), *De mortibus persecutorum*, vyd. J. L. Creed, Oxford 1984.

Minucius Felix (Marcus Minucius Felix), *Octavius*, vyd. B. Kitzler, Leipzig 1982; česky: *Oktavius*, přel. F. Stiebitz, Praha 1940.

Plinius Mladší (Gaius Caecilius Plinius Minor), *Epistulae*, vyd. M. Schuster, Leipzig 1952; česky: *Dopisy*, přel. L. Vidman, Praha 1988.

Scriptores Historiae Augustae, I–II, vyd. Ch. Samberger – W. Seyfarth – E. Hohl, München 1997; česky: *Portréty světovládců*, I–II, přel. J. Burian – B. Mouchová, Praha 1982.

Tacitus (Cornelius Tacitus), *Annales. Ab excessu divi Augusti*, vyd. H. Heubner, Stuttgart 1983; česky: *Letopisy*, přel. A. Minařík, upr. A. Hartmann, Praha 1975.

Theofilos, *Ad Autolycum*, I–II, vyd. a přel. R. M. Grant, Oxford 1970.

2. Sekundární literatura

Barnes, T. D., *Legislation against the Christians*, in: *Journal of Roman Studies*, 58, 1968, str. 32–50.

Barnes, T. D., *Tertullian. A Historical and Literary Study*, Oxford 1985².

Becker, C., *Tertullians Apologeticum: Werden und Leistung*, München 1955.

Benko, S., *Pagan Criticism of Christianity during the First Two Centuries*, in: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, 23.2, Berlin 1980, str. 1054–1118.

Benko, S., *Pagan Rome and the Early Christians*, Bloomington 1984.

Binder, T., *Semen est sanguis christianorum. Literarische Inszenierungen von Macht und Herrschaft in frühchristlicher Passionsliteratur*, Berlin 2005.

Braun, R., *Tertullien et les séditions contre les empereurs (Apologeticum 35,8–9)*, in: *Revue des études augustiniennes*, 26, 1980, 1–2, str. 18–28.

Bray, G. L., *Holiness and the Will of God. Perspectives on the Theology of Tertullian*, London 1979.

Davis, J. G., *Was the Devotion of Septimius Severus to Serapis the Cause of the Persecution of 202–203?*, in: *Journal of Theological Studies*, N. S., 1954, 5, str. 73–76.

Dunn, G. D., *Tertullian*, New York – London 2004.

Evans, R. F., *On the Problem of Church and Empire in Tertullian's Apologeticum*, in: *Studia Patristica*, 14, 1971, str. 21–36.

Freudenberger, R., *Das angebliche Christenedikt des Septimius Severus*, in: *Wiener Studien*, 81, 1968, str. 206–217.

Freudenberger, R., „*Noster municipatus in caelis*“ (Tertullian, *de corona* 13,4). *Der Weg der alten Kirche zwischen Verweigerung und Anpassung gegenüber Staat und Gesellschaft*, in: *Theologische Beiträge*, 14, 1983, str. 275–286.

Gero, S., *Miles gloriosus. The Christian and Military Service according to Tertullian*, in: *Church History*, 39, 1970, str. 285–298.

Grant, R. M., *Christen als Bürger im Römischen Reich*, Göttingen 1981.

Harnack, A. v., *Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten*, Leipzig 1924⁴.

- Heinze, R., *Tertullians Apologeticum*, Leipzig 1910.
- Hornus, J.-M., *Étude sur la pensée politique de Tertullien*, in: *Revue d'histoire et de philosophie religieuses*, 38, 1958, str. 1–38.
- Hornus, J.-M., *It Is Not Lawful for Me to Fight. Early Christian Attitudes toward War, Violence, and the State*, přel. A. Kreider – O. Coburn, Scottdale (Pa.) – Kitchener (Ont.) 1980.
- Isichei, E. A., *Political Thinking and Social Experience. Some Christian Interpretations of the Roman Empire from Tertullian to Salvian*, Christchurch 1964.
- Kitzler, P., *Q. S. F. Tertullianus – Povzbuzení mučedníkům (Ad martyras)*, in: *Teologický sborník*, 4, 2002, str. 55–62.
- Kitzler, P., *Some Comments on the Czech Tertullian Scholarship*, in: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, Řada klasická*, N8, 2003, str. 47–51.
- Kitzler, P., *Tertullianus: demytizace osobnosti a protipohanská polemika v De spectaculis*, in: *Tertullianus, O hrách. De spectaculis*, Praha 2004, str. 7–87.
- Kitzler, P., *Ecclesiae hominem non fuisse? Tertullianus a jeho nový portrét*, in: *Teologická reflexe*, 2, 2004, str. 199–209.
- Kitzler, P., *Christian Atheism, Political Disloyalty, and State Power in the Apologeticum. Some Aspects of Tertullian's „Political Theology“*, in: *Vetera Christianorum*, 46, 2009, str. 245–259.
- Klein, R., *Tertullian und das römische Reich*, Heidelberg 1968.
- Klein, R. (vyd.), *Das frühe Christentum im römischen Staat*, Darmstadt 1971 (*Wege der Forschung*, 267).
- Klein, R. – Guyot, P. (vyd.), *Das frühe Christentum bis zum Ende der Verfolgungen. Eine Dokumentation*, I–II, Darmstadt 1997.
- Lehmann, P., *Tertullian im Mittelalter*, in: *Hermes*, 87, 1959, str. 231–246.
- Lehnen, J., *Zwischen Abkehr und Hinwendung. Äusserungen christlicher Autoren des 2. und 3. Jahrhunderts zu Staat und Herrscher*, in: R. von Haehling (vyd.), *Rom und das himmlische Jerusalem. Die frühen Christen zwischen Anpassung und Ablehnung*, Darmstadt 2000, str. 1–28.
- Lortz, J., *Tertullian als Apologet*, I–II, Münster 1927–1928.
- Markschies, Chr., *Mezi dvěma světy. Dějiny antického křesťanství*, přel. K. Rynešová, Praha 2005.
- Millar, F., *The Imperial Cult and the Persecutions*, in: W. Den Boer (vyd.), *Le Culte des souverains dans l'Empire Romain*, Geneva 1973, str. 145–175.

- Molthagen, J., *Der römische Staat und die Christen im zweiten und dritten Jahrhundert*, Göttingen 1975².
- Osborn, E., *Tertullian. First Theologian of the West*, Cambridge 1997.
- Rankin, D., *Tertullianus a církev*, přel. T. Suchomel, Brno 2001.
- Rankin, D., *Tertullian and the Imperial Cult*, in: *Studia Patristica*, 34, 2001, str. 204–216.
- Rordorf, W., *Tertullians Beurteilung des Soldatenstandes*, in: *Vigiliae Christianae*, 23, 1969, str. 105–141.
- Schöllgen, G., *Ecclesia sordida? Zur Frage der sozialen Schichtung frühchristlicher Gemeinden am Beispiel Karthagos zur Zeit Tertullians*, Münster 1984.
- Schwarte, K. H., *Das angebliche Christengesetz des Septimius Severus*, in: *Historia*, 12, 1963, str. 185–208.
- Sider, R. D., *Ancient Rhetoric and the Art of Tertullian*, Oxford 1971.
- Sider, R. D., *On Symmetrical Composition in Tertullian*, in: *Journal of Theological Studies*, N. S., 24, 1973, str. 405–423.
- Sider, R. D. (vyd.), *Christian and Pagan in the Roman Empire. The Witness of Tertullian*, Washington D. C. 2001.
- Sordi, M., *The Christians and the Roman Empire*, přel. A. Bedini, London – New York 1994.
- Speigl, J., *Der römische Staat und die Christen*, Amsterdam 1970.
- Suerbaum, W., *Vom antiken zum frühmittelalterlichen Staatsbegriff. Über Verwendung und Bedeutung von res publica, regnum, imperium und status von Cicero bis Jordanis*, Münster 1977³.
- Tabbernee, W., *Fake Prophecy and Polluted Sacraments. Ecclesiastical and Imperial Reactions to Montanism*, Leiden – Boston 2007.
- Tränkle, H., *Q. Septimius Florens Tertullianus*, in: K. Sallmann (vyd.), *Die Literatur des Umbruchs von der römischen zur christlichen Literatur 117–284 n. Chr.*, München 1997, § 474, str. 438–511 (*Handbuch der lateinischen Literatur der Antike*, IV).
- Trevett, Ch., *Montanism. Gender, Authority and the New Prophecy*, Cambridge 1996.
- Wiles, M., *Ortodoxie a herese*, in: I. Hazlett (vyd.), *Rané křesťanství. Počátky a vývoj církve do roku 600*, přel. P. Kitzler, Brno 2009, str. 183–191.
- Wilken, R. L., *Christians as the Romans Saw Them*, New Haven 1984.
- Zilling, H. M., *Tertullian. Untertan Gottes und des Kaisers*, Paderborn 2004.